

Dénes Gábor

A sanghaji magyar II.

Előtanulmányok egy Komor Pál emlékére készülő filmhez*

REGGEL VAN MÉG

Hétvége. A szállodából kilépve egy széles utcán megyünk a metró felé. Mintha filmet néznék. Az emberek a legkülönfélébb járműveken: biciklin, kis elektromos motoron, kétkerekű kézikocsin, háromkerekű mopedeken több méter magasra felpakolt csomagokat szállítanak. Egy mopeden néha egy egész család utazik, két felnőtt két gyerekkel. Lát-szólag nem igazán ismerik a közlekedési szabályokat, mégsem láttam egyetlen balesetet sem. Az utcán, ami a szállodánkhoz vezet, rengeteg apró üzlet várja a vásárlókat. Kicsik és nagyon szerény külsejűek. Nincs semmiféle felesleges reklám, nincs igazán arculat, csak a praktikum van. Teát, szappant, cipőt, sálakat árulnak. Van fodrász, aki éjjel-nappal nyitva tart. Egy másik, szintén éjjel-nappal nyitva tartó üzletben óriási a választék. A kombinált fogótól a villanyborotvát át a hajókon használatos mázsányi horgonyláncig mindent árulnak. Félig az utcán, félig a földön, félig a teljesen nyitott üzlethelységen. Két nap után minden boltos, mint régi ismerőst, kedvesen köszöntött, amikor meglátott minket.

Néhány száz méterrel odébb kezdődik a klasszikus belváros, fantasztikus épületekkel, kirakatokkal, áruházakkal. A régi kereskedelmi központ. Valahol itt kellene lennie Komor egykori üzletének is. Ha nem nagyon változtatták meg a portálját, talán sikerül megtalálnom. Persze ki tudja. A Pest megye nagyságú városban ma 23 millió ember él. Hová lehet ennyi embert eltenni, szállítani, etetni, itatni, iskoláztatni, hűteni, fűteni? A helyiek tudnak valamit a városvezetésből, szervezésből, logisztikából.

Mielőtt lemennénk a metróba, körülnézek, próbálok valami támpontot keresni, amit meg tudok jegyezni. Kicsit olyan számomra, mint Berlin vagy Lipcse a hetvenes években. Nagy, magas, szürke épületek, széles útkeresztezések. Itt, ezen a környéken minden olyan egyforma. Végül észreveszek

a távolban egy régebben épült, alacsony, hagyományosan ívelt fedelű kínai épületet. Ez jó lesz, mindent ehhez kell majd viszonyítani... Egy nagy téren állok. Pont olyan, mint azon a régi fényképen...

Utcarészlet a kórház felé vezető úton (Nappal, külső)

Róbert egy kopott, szakadozott orvosi táskával siet a kórház felé. Ócska ballon van rajta, kalap, kötött sál és egy-két számmal nagyobb cipő, ami kényelmetlen, ezért kicsit bizonytalan a járása.

Az utcán fekvő halottak látványa kezd megsokkoltá válni. Többségük kínai. Vérhas, tifusz, éhhalál, nagy a változatosság a halál¹ okaiban. Az emberek sietve, nagy ívben kik² a testeket, de van, aki közömbösen elhalad mellettük.

Egy ívelt fedelű ház előtt néhány kínai áll körül egy földön fekvő embert, akinek szörnyű fájdalmai vannak. Németül beszél.

– Bitte, bitte... hozzanak egy orvost! Segítsenek! Meghalok!

A kínaiak nem értik, hogy mit mond. Az egyik boltból kopott takarót hoznak, a feje alá teszik.

Róbert észreveszi, hogy valami baj van. Odaszalad. Azonnal látja, hogy egy gettólakó menekült fekszik a földön.

– Ruhe, ruhe... Itt vagyok, segíték. Mit érez? Mije fáj? Meg tudja mondani?

A földön fekvő férfi nehezen veszi a levegőt, nagyon gyenge, és csak azt hajtogatja:

– Nem akarok meghalni, itt nem! Segítsen! Kérem!

– Beviszem a kórházba, csak nyugalom. Próbáljon egyenletesen lélegezni. Ne féljen, nem fog meghalni!

A kínaiak nincsenek megdöbbenve, mindennapos, hogy valaki az utcán hal meg, de hogy valaki ennyire akarjon segíteni, az szokatlan látvány.

Róbert a földön fekvő férfi mellől üvölt kínaiul:

– Kurumaja! Riksa! Taxi!

---

* Az első rész a *Múlt és Jövő* 2014/2-es számában jelent meg.

A SANGHAJI METRÓ

Rövid mozgólépcsőzés után hatalmas tér közepén találjuk magunkat. Ragyog az egész: tisztaság, csillogás, gondosan kitalált, különböző színhőmérsékletű fények és hatalmas működő videofalak mindeütt. Rend van. Első látásra is értelmezhető a tér. Igen, ez már itt a XXI. század. Minden ki van találva, a színek a kontrasztok, az információk megjelenítése, a reklámok. Minden ki van írva angolul és kínaiul. Nem hasonlít egyetlen metróra sem, amit eddig Európában láttam. Nincs huzat, nem viszi le az emberek kalapját a beérkező szerelvény szele. A méretek is összehasonlíthatatlanok. A befutó szerelvényeket üvegfal választja el az állomástól. A fal-

A sanghaji metróban nincs huzat. Az üvegfal növeli a biztonságot. A szerelvény milliméter pontosan az üvegfal ajtajainál áll meg

nál pontosan kijelölték, hol nyílik majd az ajtó, hogy a kiszállók és a beszállók tudják, hova álljanak. A tartóoszlopok egyben digitális reklámfelületek, ahol akár tíz négyzetméteres videofalakon ömlenek a világcégek reklámanyagai. Gyönyörű, művészi képek, klipek, Estée Laudertől az Olympusig. Ez az első benyomás. Jegyet kellene venni. Nincs pénztár, csak jegykiadó automaták. Itt kezdődnek a bajok. Az érintőképernyős vásárláshoz kell néhány alapvető információ. Hol vagyunk, hová szeretnénk menni? Melyik irányba, milyen átszállásokkal? Szóval, előtte a térképen meg kell nézni, mely állomások találhatóak a kiválasztott cél körül. Nem egyszerű a feladat. Sok automata sorakozik egymás mellett, de mindegyik előtt állnak rejtvényfejtő bel- és külföldiek.

Tudás nélkül nehéz haladni. Ami meglepő: a helyiek azonnal odalépnek, és mosolyogva segítenek, ha azt látják, hogy valaki bizonytalan. A fiatalok közül sokan beszélnek angolul. Mivel nagyon sok

útvonalból lehet választani, egyáltalán nem mindegy, mennyire ismerjük a térképet. Az itteni metróhálózat közel ötszáz kilométer hosszú. Az egész várost átszövi, és elképesztő ütemben épül. A tervek szerint 2020-ra már ezer kilométer hosszú lesz. A jegyvásárlás nem is olyan bonyolult, ha az ember csak egy vonalon közlekedik. Pénz be, jegy ki, és kész. Ha többszörösen kell átszállni, az már komolyabb feladat. Miután már van jegyünk, be kell jutni az állomás belsejébe, hogy beszállhassunk a metróba. De előbb jönnek a be- és kiengedő automaták. Ez szinte megkerülhetetlen fal. Be kell dugni a jegyet, a gép kikapja a kezünkéből, kinyílik egy kis ajtó, ha azon áthaladunk, akkor egy másik résben megjelenik a jegyünk, elvesszük, és akár mehetnénk a szerelvényhez, ha nem lenne még egy biztonsági ellenőrzés, detektoros kapuval, röntgenes csomagvizsgálattal. Szűrőpróbaszerűen vizsgálják át az utasokat, engem is, de nem tart sokáig. Most már csak ki kell választani az irányt. Hamarosan befut a szerelvény, az ajtaja az üvegfal ajtajával milliméter pontosan illeszkedik, teljes szinkronban nyílnak az ajtók. A leszállók kilépnek középen, mi oldalról belépünk. Záródnak az ajtók. Indulás. A szerelvényen elvileg végig lehetne látni, de olyan hosszú, hogy nincs annyi egyenes a pályán, hogy látható legyen az eleje. Legalább háromszor hosszabb, mint a 2-es metró Pesten. A kocsik nagyon hasonlítanak kívülről. De belül tele vannak elektronikával, képernyőkkel, wifivel, digitális információs felületekkel. Mindenki néz valamit, mobilt, e-könyvet vagy filmet a tabletjén, vagy a szerelvényen lévő képernyőn futó híreket, reklámokat. Nincs akkora tömeg, mint azt előzőleg gondoltam. Kényelmesen utazunk. Az emberek jól öltözöttek. Pont olyan, mintha Prágában vagy Berlinben metróznánk. Nincs annyi külföldi, mint Párizsban, de látszólag sok a vidéki, akik felugrottak a nagyvárosba vásárolni.

A fiatalok itt is a legutolsó divat szerint öltöznek, mint bárhol a világon. Na igen, az a fránya globalizáció, mondhatná erre egy konzervatív politikus. Igen, talán, de ebben óriási jelentősége van az új, a megkerülhetetlen digitális világnak. Két mozdulattal minden információt elérnek ők is. Minden fiatal kezében ott az okostelefon, a tablet, a laptop, és mindenki használja. Főleg azért, mert a metróon ingyenes a wifi.

Az XMHA Rádió Üldiója (Nappal, belső)

– Mi van? Megjött az áram? Pillanatokon belül adás!

– Levin, nem tudok mit csinálni, az áram kívülről jön, az egész utcában nincs sehol. Én előkészülök,

felteszek egy lemezt, ha minden rendben, akkor elindul a lemezjátszó, és már adásban is vagyunk!

– Mit csináljunk, ha nem lesz villany?

– Semmit. Imádkozunk, hogy legyen. Na, most... úgy tűnik, megjött!

Két fiatalember ül egy nagy stúdiómikrofon előtt. A háttérben egy harmadik fickó, a mérnök állítja a műszereket. A szoba az emeleten, az ablakból nézve minden kicsi odalent. A szobában kerek asztal, rajta a mikrofon olvasólámpával, mellette három szék. A kopottas tűzfalon polcrendszer tele hanglemezekkel, műszerekkel, kábelekkel. Előtte egy átalakított íróasztal kezdetleges keverővel, mérőműszerekkel, rádiócsövekkel, kisebb és nagyobb rádiószervezetekkel. A földön, a falon, az asztalon kábelek futnak. A másik fal előtt két mikrofonállvány.

Az egyik fiú éppen a híreket olvassa fel. Németül, aztán a másik angolul, aztán jiddisül.

– Hölgyeim és uraim! Szeretettel köszöntjük önöket ma délutáni adásunkban. Itt az XMHA rádióállomás, a 600 kilohertzes hullámhosszon! Szeretnénk, ha ma is velünk töltenék el a délutánt, mint más hétköznapiokon. Megosztjuk önökkel a legfrissebb híreket, információkat, miközben szeretnénk szórakoztatni is a műsorainkkal. Tudjuk, hogy sokan csak kávéházban vagy étteremben hallhatják adásunkat, mert itt még nincs saját rádiójuk. De reméljük, hogy idővel egyre többen otthon fognak hallgatni minket.

– A mai műsor tartalmából – veszi át a szót Levin, a főszerkesztő, a rádiós, aki az egész rendszert kitalálta. – Hírek, időjárás-jelentés, ezt követi Raoul von Toms öt perce, aki aktuális egészségügyi kérdésekben ad tanácsokat. Majd jogász szakértőnk következik, aki a kínai jogot magyarázza el, például azt, mit tegyen, aki céget szeretne alapítani. Közkívánatra ma is lejátszunk a Jiddisch Mame című, méltán népszerű dalt, majd Gottschalk és Boris Szapiro színművészek következnek egy kedves, vidám jelenettel. A náci által máglyákra dobott könyvekre és betiltott zsidó írók műveire emlékezünk az Elrejtett művek című rovatunkban. Thomas és Heinrich Mann mellett Lion Feuchtwanger lesz ma műsoron. Mint sokan tudják már, naponta adunk egy rövid angol nyelvleckét kezdőknek, utána megosztjuk a legújabb tudományos híreket, eredményeket, és továbbra is szeretnénk, ha a háziasszonyok is szót kapnának műsorunkban. Reméljük, hogy a mai rádióadás is elnyeri tetszésüket. És most egy kis zene!

A mérnök elindítja a lemezjátszót. A tű oda ugrik, ahol az előbb felemelte. Zene folytatódik...

Levin int, hogy elég a zenéből. A mérnök felemeli a tűt.

– Most érkezett hír: a héten újabb négyszáz me-

nekült érkezett Európából Sanghajba. Segítsünk nekik. A rendkívüli helyzetre való tekintettel, a menekültügyi bizottság az alábbi rendelkezést hozta: mindenki, aki otthon főz, úgy főzzön, hogy legalább egy plusz adaggal több legyen, amit megkap egy rászoruló menekült. Ha étteremben étkeznek, akkor a számlához tíz százalék felárat számolnak fel, amiből a rászorultaknak adnak naponta egyszer meleg ételt. Kérjük, hogy havi harminc dollárral támogassa a menekültek ellátását. Köszönjük a megértésüket. Aki tud, az segítsen. Aki szállást adhat, felesleges ruhát, netán textilanyagot, gondoljon a rászorultakra. Keressenek meg minket, hogy célba érhesen a segítségük. Köszönettel: Mr. Paul Komor, a menekültügyi bizottság elnöke.

A lemezjátszó ismét elindul, folytatódik a zene. A mérnök, aki a háttérben dolgozik, teljesen odavan, dörzsöli a kezét, ahogy műszereket nézi.

– Nos? – kérdezi Levin, a rádiós.

– Sikerült!

– Mi sikerült? Mondjad már!... Mekkora a hatótávolságunk?

– Apám! Most éppen Chilében is hallhatók vagyunk elméletileg. Ausztrália, Európa, Egyesült Államok, Mexikó mellett bejött Chile is! Hú, ez fantasztikus... megcsináltuk!

– Elég szép teljesítmény egy házilag gyártott rádióállomástól... Nagyon jó!

A fiúk a lelkesedéstől alig veszik észre, hogy a lemez végéhez ér a tű. A mérnök az utolsó pillanatban felemeli, és int a műsorvezetőnek.

– Negyed öt múlt négy perccel. Időjárás-jelentés következik. Felhős, párás, ködös lesz az este. Jelentős csapadék nem várható. 10 és 18 Celsius fok közötti hőmérsékletre számíthatunk.

Levin int a társának, aki elmondja ugyanezt az információt angolul is.

– Itt a sanghaji XMHA Rádió! Folyatjuk műsorunkat. Ma van a japán császár születésnapja! Innen is minden jót kívánunk neki ez alkalomból!

A másik fickó, aki vele szemben ül, ijedten rá néz, tágra nyílik a szeme. Elképedve hallgatja az improvizációt. Int a mérnöknek, hogy indítsa el a bejátszón az újabb bakelitlemezt.

– Ezt most miért csináltad? Levin, normális vagy? Holnap bezárhatunk...

– Miért, mi a bajod? Meg vagyunk szállva. Mindenhol japánok vannak. Nem lehet mindenki ellen harcolni. Elég nekünk a Gestapo, a náci. Egyelőre a japánok itt nem bántották a zsidókat. Valami gesztust kell tenni feléjük is. Ha kiadnák a németeknek az ide menekült zsidók névsorát, tudod, mi lenne itt?

– Még tíz másodperc zene – szól oda a mérnök.

– Kettő, egy... Tessék!

– Kedves hallgatóink! Folyatjuk műsorunkat.

NÉHÁNY PERC MÚLVA MEGÉRKEZÜNK

Kilépünk a szerelvényből. A tömeg kicsit nagyobb, mint ahol beszálltunk. Első látásra óriási a káosz. Hol a kijárat? Kijárat? Itt kijáratok egész rendszerét építették ki. A falon térkép. Tudni kell itt is, hová megyünk. Számmal van jelölve a megfelelő kapu. Elindulunk. A miénk a 17-es kijárat. A méretek szinte felfoghatatlanok. Ez a távolság nálunk legalább egy buszmegálló lenne. Közeledünk. De nem olyan egyszerű kimenni sem, mert a rendszerből ki is kell lépnünk. Hasonlóan, mint a belépésnél, a jegyet be kell dugni a gépbe. A jegy eltűnik, a kis kapu kinyílik. Szabad az út. A felszínre felérve egy téren találjuk magunkat. Óriási a forgalom. Jobbra, balra huszonnégy emeletes házak. Mintha egy másik világba érkeznénk. Itt egykor nyomornegyed volt. Az éhhalál és a járványok miatt százak feküdtek holtan az utcán. Ma szállodák, irodaházak, bankok, elegáns lakóházak vesznek körül. A téren kicsit mozog a levegő, de nagy a szmog. Nem lehet messzebbre látni. Valahol húst sütnék a közelben. A szmogos olajszag nem tesz jót a látványnak. Egy háromkerekes kis kocsin egy fickó csirkehúst süt a téren. Egy teljes konyha van összerakva a másfél négyzetméteres kis platón. Gyorsak, rutinosak a mozdulatai. Mindent pusztán kézzel csinál, persze kézmosás nélkül. Sokan állnak sorba sült falatkáért. Kis, tölcser alakú zacskókba teszi az ételt. Aztán visszaadja az aprópénzt, és megtölti a következő zacskót. Hiába, ehhez vannak szokva. Itt ez a hagyomány! Az utcai sütés pontosan ilyen lehetett a nagyváros években is.

Kórházi szoba (Nappal, belső)

Dr. Frank és Róbert a kicsiny orvosi szobában ül. Mind a ketten nagyon fáradtak. Teát kortyolgatnak.

– Dr. Frank, meg tudja mondani, hogy normális körülmények között hogyan működik itt az egészségügyi ellátás? Mert most sehogy sem működik.

– Most háború van.

– És ha éppen nincs háború?

– Vannak kórházak, rendelőintézetek, persze ezek nagy része amerikai kézben, és csak a nagyon gazdagok engedhetik meg maguknak, hogy igénybe vegyék őket. A kulik és a parasztok a járványok miatt tömegesen halnak meg. Kolera, tífusz, lepra, pestis, amit csak akar. A lakosság tíz-tizenöt százaléka elviszi. A városok helyzete még rosszabbra fordult a több százezer bevándorló miatt,

akik a háború kitörése óta a legelmaradottabb tartományokból folyamatosan hurcolják be a betegségeket. Tudja, hogy itt mi a leggyakoribb megbetegedés? Nem fogja kitalálni.

Róbert csak hallgat, de az arcán látszik, hogy szinte sokkolja, amit hall.

– Nem tudom. A kolera, vagy a tífusz?

– Nem. Azok is gyakoriak, de valahogy tudjuk kezelni, amennyire lehetséges szinten tartani. Amit nem tudunk, vagy csak nagyon nehezen, az a lepra, ami elképesztő gyorsasággal terjed.

– Lepra itt? Mitől?

– Sok helyen egy szobában négy-öt család húzta meg magát. De ez nem azt jelenti, hogy négy személy. Családonként tíz-tizenkét gyerek. Azaz legalább negyven ember zsúfolódott egy térbe.

– Elképesztő.

– A közlekedési eszközökön még rosszabb a helyzet. Ott fertőződnek igazán. Villamoson, buszon akkora a zsúfoltság, hogy test testtel érintkeznek. Az összepréselt tömegben néha az arcok is összeérnek.

– Erre nem is gondoltam. Akkor inkább gyalog megyek...

– Figyelje meg, hogy a zsúfolt buszon tíz centire vannak az arcok egymástól. Ha az egyik orra körül fehér foltokat lát, az tudja, minek a jele?

– Sajnos nem. Még sosem láttam.

– Örüljön neki. A fehér foltok a lepra biztos jelei. És a tífuszt tudja, hogy mi terjeszti?

– Gondolom a váladék, az érintkezés...

– Nem, sajnos nem. Nem kell fizikailag érintkezni hozzá. A terjesztő nem más, mint a ruhatető.

– És ezt hogyan lehet itt, ebben a zsúfolt városban kivédeni?

– Gyalog kell menni. Nem ismerek jobb módszert a megelőzésre. Ebben a hatalmas metropoliszban napi két-három órát rá kell szánni a gyaloglásra.

– Elképesztő...

– Mondja, kedves kolléga úr! Maga mit iszik, ha szomjas?

– Attól függ, hogy hol vagyok. De leginkább vizet. Olyan vizet, ami a vízvezetékéből jön.

– Soha! – horkan fel Frank. – Soha! Életveszélyes. Csak forralt vizet ihat. Igyon teát, de csapvizet soha! Ahogy utcai árustól se vegyen cukorkát vagy gyümölcsöt. Nem látta még azokat a tábláskákat, melyeket az európai emigránsok számára kiragasztottunk mindenhol? Ilyeneket. Nézze meg!

Egy kis táblát mutat Róbertnek, a következő felirattal: Sanghajban élsz, parancs ez most már, / Ne étkezzél, míg kezét nem mostál.

ELINDULUNK A JÖVŐ FELÉ

Még januárt írunk, hideg, ködös, párás, szmogos burokbán a sanghaji Manhattan. Ahogy közeledünk a folyó partjához, szemmel láthatóan sűrűsödik a szmog, annyira, hogy a túlsó partot alig lehet látni. A valódi felhőkarcolóknak csak halvány sziluettje érződik. A harminc-, negyvenemeletnyi videófalak, amelyek a házak oldalán vannak, csak halványan láthatók. Van itt minden. Coca Cola, Toyota-, Mercedes-reklám, nagyon nagyban. Még az űrből is láthatók. Itt található a sanghaji tévétorony, amely valódi turisztikai látványosság. Most beolvad a háttérbe. A szállodák mellett vannak itt szórakoztató központok, éttermek, múzeumok, metró, buszpályaudvar, több ezer gépkocsinak tervezett mélygarázs, felette virágzó parkok. Messziről is, közletről is elképesztő, lenyűgöző az egész városnegyed. Persze Sanghaj már Komor idejében is világváros volt. Akkor is épültek itt New Yorkot idéző negyedek. A tehetséges építészek és a gazdag, bátor befektetők összefogásának köszönhetően már akkor is sokan azt gondolhatták, hogy ez a világ „egyik” közepe.

A világnak ez az a pontja, ahol mindenki megáll, és egy pillanatig elakad a lélegzete, mert olyan nagyvonalú, olyan elegáns, olyan monumentális és egyben újszerű, amit lát. Igen, az új Sanghaj. Pu-

dong. Egy városrész, melynek a története alig több, mint másfél évtized. A semmiből egy egyedülálló világvárost építettek. A régi és az új világot a Huangpu folyó választja el. Sokkal szélesebb, mint a Duna. Tengerjáró hajók is közlekedhetnek rajta egészen a Bundig, a belváros szívéig. Régen ott kötöttek ki. Ide érkeztek az Európából menekülő zsidók is. Ma is óriási a hajóforgalom. Éjjel-nappal jönnek a hajók. A Bunddal szemközti oldal Pudong, ahol a világ legmagasabb épületeivel találkozhatunk. Az ötszáz méter magas Sanghaji Világ gazdasági Központ olyan, mint egy szűk asztal sörnyitó. A tetjén kilátó. Alatta tucatnyi szálloda, irodaház, de csak háromszáz-négyszáz méterre nyúlnak fel a felhőkbe.

A Bundon, a hosszú parti sétányon, százméterenként egy-egy kis szekér áll, részben turistáknak szóló könyveket, információs lapokat, útikönyveket árulnak róla. Részben kis fotóstúdiókat építenek róla. Hiszen ha valaki eljön Sanghajba, akkor biztosan elvetődik ide is: sok a turista, a különböző tudományos és gazdasági tanácskozások vendégei, csoportok, szerelmes párok, és jó dolog, ha valaki megőrökíti őket együtt, háttérben a világ legmodernebb városrészével. A fotózás után azonnal kiprintelik a képet, és bekeretezve adják át a kuncsaftnak. Óriási a forgalom. Sok az európainak kinéző kínai fiatal. A lányok úgy öltöznek, ahogy Párizsban,

Az ötszáz méter magas, sörnyitóra emlékeztető épület tetején a világ egyik legmagasabb kilátója

vagy Berlinben. A kötelező egyenruhás kulturális forradalomnak nyoma sincs már. Illetve csak a par-ton felállított, Maót ábrázoló szobor emlékeztet a nép uniformisára.

Komor Pál irodája (Nappal, belső)

Komor Pál szokásos eleganciával ül az íróasztala mögött. Az asztal másik oldalán egy idősödő férfi, egy rabbi ül a lányával. A lány már elmúlt húszéves, szinte kortalan. Mindketten feketében vannak.

- Hallgatom önöket, éz fel papírjaiból Komor.
- Engedje meg, hogy emutakozzam! Dr. Josef Schön rabbi vagyok Bécsből. A lányom, Éva.
- Nagyon örvendek ól Komor, és biccent.
- Azért jöttünk el hoz, hogy felajánlhassuk szolgálatunkat. Mi az, amiben segíthetnénk az önök munkáját? Mind a ketten szívesen tanítanánk. Én szívesen foglakozom a magányos emberekkel, a lányom pedig képzett tanítónő.
- Mindenekelőtt köszönöm, Herr Schön, hogy felkerestek. Most nagyon nehéz napokat élünk meg itt mindannyian. Át kell néznünk, hol tudnak bekapcsolódni az itteni munkába. Ha valahol lehetőséget

találunk, ígérem, azonnal értesítjük önöket. Biztos, hogy igénybe fogják venni a tudásukat, mert egyre többen érkeznek, és főleg egyre több a gyerek. Itt, mint bizonyára tudja, minden menekült gyereknek iskolába kell járnia. Kötelező! Ez számunkra alapkérdés.

Dr. Schön és lánya nagyon figyel, és egyetértően bólogat.

– Herr Komor, lehet tudni, hogy hányan érkeznek még? – kérdezi Éva, akinek nagy, kerek kék szeme és mély, bársonyos, búgó hangja van.

Komor Pál csak most nézi meg igazán a lányt. Végre kicsit elmosolyodik a bajusza alatt.

– Nem tudom, hiszen ezt nem is tudhatjuk, de ahogy most elnézem, ahogy a jelzésekből következtünk, ezrek, de lehet, hogy tízezrek jönnek. Nem tudom, hogyan fogjuk győzni. Már most a lehetőségeink határán vagyunk.

– Itt mindig ekkora volt a forgalom? – kérdezi Éva, és az iroda ajtaja felé néz.

– Ó nem, dehogy. Tudja, Fräulein Schön, amikor 1938-ban egy ideérkező óceánjáró hajóval maximum hat-nyolc emigráns család jött át, a gazdagabb sanghaji polgárok szinte versenyeztek, hogy ki karolja fel az Európából érkezetteket. De mint látja, a helyzet azóta nagyon megváltozott. Egyre nehezebb az alapvető feltételek megteremtése. Szállás, étkezés, orvosi ellátás, iskola, munka és a menekültek közösségi élete, hitélete... minden nálunk csapódik le. Mikor azt hisszük, hogy jól csináljuk, akkor mindig jön valami újabb akadály, újabb megoldandó probléma, amire addig senki nem gondolt.

Komor Pál a lányról néha az apára is néz, nehogy azt érezze, hogy hozzá nem érdemes ennyit beszélni.

– Tudja, Herr Komor, én lehet, hogy öregnek nézek ki, de még nem vagyok teljesen elbutult vénember. Igaz, nemrég érkeztünk, és nem pontosan látjuk az itteni viszonyokat. De valamit érzek. Valamit, ami azt súgja nekem, hogy itt a lelkekre is nagyon kell figyelni, nemcsak a testekre. Mert a zsúfoltság, a káosz, az lélekromboló. És bizonyára tudja, hogy kritikus helyzetekben a lélek nagyobb veszélynek van kitéve, mint a test. Akik ide jöttek, mind-mind tragédiák sorozatát élték át. Itt emberi hangra vágyunk, emberségre, megértésre. Itt nem az álmoké a főszerep, hanem a túlélés képességéé. Én ebben látok kihívást, szolgálatot. Ahogy az írás mondja...

Hirtelen hármat kopognak az ajtón. Komor felpatlan, és az ajtóhoz lép. A titkárnő csak az ajtó résén át suttog valamit, csak ennyi szűrődik ki: – ...még háromszáz...

– Te jó Isten! Még háromszáz? – kérdez rá Komor.

– Bocsánat, de azonnal mennem kell. Erről beszéltem. A váratlan feladatok azt javasolnám,

hogy találkozunk a jövő héten. Folytatjuk a beszélgetést. Viszontlátásra.

Komor leemeli a kalapját az állófogasról, és nagy lendülettel kilép a szobából. Az ajtót nem csukja be.

Dr. Schön és a lánya kissé ledermedve ülnek, és csak néznek Komor után.

MINDEN IGAZ, DE MÉGSEM

Délutánra beszéltük meg a találkozót Révész Ágotával. Metróval megyünk ki hozzá. Elmagyarázta az útvonalat. Nincs messze. A centrumtól csak huszonöt kilométert teszünk meg, és háromszor kell átszállni.

Ágota nagyon fontos. Ismeri a helyi viszonyokat, az ügyhöz kötődő fontos szakembereket, egyetemi tanárokat, muzeológusokat, levéltárakat, helyszíneket. A konzulátus kulturális referense, valóban kulturális nagykövet. Azt gondolom, hogy jó partnere a helyi kultúrának.

Egy régi városrészbe épült modern lakótelepre megyünk. Néhány rákérdezés után ott állunk a megbeszélte utca sarkán. Kicsit előbb érkeztünk. A hely érdekessége, hogy egy aránylag keskeny sétálóutca mindkét oldalán csak éttermek, bárók, kávézók vannak. A töröktől az olaszig, a spanyoltól az irániig. Nagy a választék. Az egész olyan, mint egy mesebeli játéktutca az égis éré lakótelepi házak tövében. Egy hatalmas térkép alatt állunk, amely a negyed, az utcát ábrázolja. Várunk. Ágota sehol. Bennem elkezd működni a bizonytalansági hánnyados. Biztos, hogy jó helyen állunk? Már tíz perc is eltelt a megbeszélte találkozóhoz képest.

– Apa, nyugodj meg! Itt a térkép, az utca neve, az éttermek, minden stimmel. De hívjuk fel, hátha történt valami.

De ahogy a telefonomhoz nyúlok, már meg is csörren. Ágota hív, hogy hol vagyunk.

Hát itt, ahol megbeszéltük... Itt a térkép alatt a sarkon...

– Milyen térkép alatt? Melyik sarkon?

– Ott ahol az éttermek vannak...

Jól kezdődik, gondoltam magamban, szegény nő, most rögtön hazamegy. Nagyon kínos. Pedig a pontosság számomra alapkérdés. Itt tökölnék egymástól néhány száz méterre, és nem találjuk meg egymást.

– Halló! Itt vannak még? Én meg az utca másik végében, a másik sarkon várom magukat – Ágota hangja inkább vidám, mint bosszús, és ez kicsit megnyugtató.

– Remek, akkor induljunk el egymás felé, és félúton találkozunk.

– De milyen térkép előtt állnak? Én itt lakom, de

térképet itt még soha nem láttam.

Csekély friss tudással felvértezve jobban megnézzük a legalább huszonöt négyzetméteres festett útbagazító térképet. Kiderül, hogy minden igaz, de mégsem. Az eredeti térkép tükörképét festették fel, vagyis a valóságban minden fordítva van, így semmi nem stimmel rajta. Jól kezdődik.

Ágotával azonnal úgy üdvözljük egymást, mint régi ismerősök. Igaz, nem nagy kunszt egy csak kínaiak lakta közegben. Olyan, mintha már találkoztunk volna. Azonnal megtaláljuk a közös hangot. Ágota író, műfordító, diplomás színházrendező, jól beszél kínaiul, németül és angolul. Nagy műveltségű, okos, kemény nő.

Beülünk egy olasz étterembe, ahol kínai a személyzet. A kedves mosolyú pincérlány azonnal ott terem.

– Ki mit iszik? – kérdezi tőlünk Ágota magyarul. A pincérlány hatalmas szemekkel néz bennünket, milyen nyelven beszélünk? Biztos még soha sem hallott magyar szót erre felé. Megrendeljük az italokat. Az egész olyan anakronisztikus. Itt találkozom Ágotával, egy olasz étteremben, kínai magyar nyelven beszélgetünk a világgal...

– Bocsánat, megkérdezhetem, hogy milyen nyelven beszélnek? – kérdezte a pincérlány, amikor kihozta az italokat.

– Magyarul.

– Jaj de szép! A testvérem Magyarországon dolgozik. Én is szeretnék utána menni. hát...

Egymásra néztünk. Milyen kicsi ág.

Vasárnapi ebéd a Roy Roogardenben (Nappal, külső)

A gettó szélén található a Roy Roogarden, amely étterem és kávéház egyszerre. Olyan közel van a gettóhoz, hogy annak egyik külső fala az étterem fala is egyben.

Maga a vendéglő egy nagy kerthelyiség, amelyet bambuszból ácsolt vázszerkezet ölel körbe, amire napellenző vásznat feszítettek. A térben legalább ötven asztal áll. Az asztalok körül kisebb nagyobb csoportok ülnek. Igazi vasárnapi telt ház van. Ebédelő. Sokan azért jönnek ide, mert itt igazi borjú bécsi lehet kapni krumpolislatával.

A férfiakon fehér ing, nyakkendő, zakó, a hölgyek is elegánsak, olyan az egész, mintha békeidőben a bécsi Gräberen lennének.

Vannak, akik csak esznek, vannak, akik kávéznak vagy söröznek, de mindenki beszélget a másik emberrel, a másik asztaltársasággal. Itt csak európai arcokat látni. A felszolgálók is európaiak.

Az egyik asztalnál nyolcan ülnek. Valamin vitakoznak. Egyikük egy negyvenes éveit taposó, kicsit öszülő nő, Irén, aki Magyarországról jött. Németül beszélgetnek.

– Irén! Szerintem vállald el! – mondja neki az egyik férfi, akinek melege van, és a zakóját a vállára veti.

– Remek lehetőség. Mire számítasz?

– Igen! Igaza van – szól hozzá egy nagyvirág-min-tás szűk ruhában feszengő, vörös hajú nő.

– Itt mindent másként kell csinálni. Itt mindent újra kell kezdeni. Én belevágnék...

– Nem tudom. Nem tudom, hogy bízhatok-e benne. Papírt nem ír alá, és mi lesz, ha becsap? Itt vagyok egyedül, teljesen védtelenül. Szerintetek ki fog megvédeni? Ki véd meg engem, a menekült zsidót, itt Sanghajban, egy dörzsölt amerikaival szemben?

– Bocsánat! – vág közbe egy kopasz középkorú úr. – Nem értem, miről van szó. Miről folyik a vita?

– Arról, kedves André, hogy Irén ért a gobelin-tervezéshez és a gobelinszövéshez – kezdi magyarázni a vörös hajú. – Egy amerikai pofa azt az ajánlatot tette, hogy erre technikára tanítson be kínai lányokat. Aztán Irén csak tervezzen, az amerikai pedig majd eladja a termékeket, így mindenki jól jár. Irénnek nagyon sok terve van, amit meg lehet valósítani.

– Nem értek hozzá, de mennyit ér egy gobelin-kép? – kérdez rá a kopasz úr.

– Sokat! – vágja rá a vörös hajú. – Persze ez attól függ, mekkora. De azt mondhatjuk, hogy mivel az egész kézimunka, egyedi, nagyon sok időt vesz igénybe az elkészítése, szóval, sokat ér, ha készen van.

– Szerintem kellene valami szerződésféle. Én nem bíznék a jóindulatában. Mint ahogy nem bízhatunk az itteni amerikai vállalkozókban sem. Egyikben sem. Csak kihasználják a kiszolgáltatott zsidókat és a nyomorgó kínaiakat – érvel André, a kopasz úr.

– Na, éppen itt tartottunk a vitában – tárja szét karját a vörös hajú.

– Én továbbra is azt mondanám, hogy ez egy jó lehetőség. Ehhez értesz, ezt meg tudod csinálni, ebből meg tudsz majd élni... Nem szorulsz rá a mindennapi ebédadományra. És különben is, nem lehet így élni, ilyen bezárkózva, hogy nem bízol senkiben sem.

– Én elvállalnám a helyedben... – zárja le a vitát a fickó, akinek egyre inkább melege van.

– És legalább ad valami előleget?

– Jó kérdés. Látja, André, ez a gyanús. Azt mondta, hogy majd akkor fizet, ha eladja az első darabot, addig a mi közös rizikónk. És ha eladja,

és nem fizet? Ha a végén a kínaiakkal fogja gyártatni a képeket, és Irént kirúgja, fizetés nélkül? Halottam itt már hasonló történeteket.

– Fene egye meg, tényleg kellene itt egy dörzsölt ügyvédet szerezni – morog maga elé a vörös hajú hölgy...

KÉSZÜL A TERV

Ágota kortyol egyet a narancsléből, előveszi a teleírt naptárát.

– No, én elkészítettem egy heti tervet, hogy hová menjünk, kihez és mikor. Kevés az időnk, és azt jól kellene beosztani. A programban benne lenne a Sanghaji Társadalomtudományi Akadémia Judeológiai Központja, ahol Zhou Guojian professzor vár minket, ő a téma nemzetközileg is elismert szakértője. Aztán mennénk a Sanghaj Múzeumhoz, azután a sanghaji filmarchívumba. A sanghaji Zsidó Múzeumba, azután az egyik helyi zsidó közösség rabbijához, az egyik zsinagógába, Komor Pál házához, Hudecz László, Sanghaj egykori főépítészenek házához. Továbbá mennénk a városi könyvtárba, azután a levéltárba, az izraeli konzulátusra, a gettóba, ahol a témát jól ismerő amerikai hölgy kalauzol majd. Ott megnéznénk az emlékművet is... ennyit egyelőre, ja és ami még bejön...

– Ez több mint fantasztikus. Nagyon köszönöm, remélem sikerül megismerni a fellelhető anyagok egy részét, helyszíneket, fotókat, filmeket, újságokat, talán leveleket is.

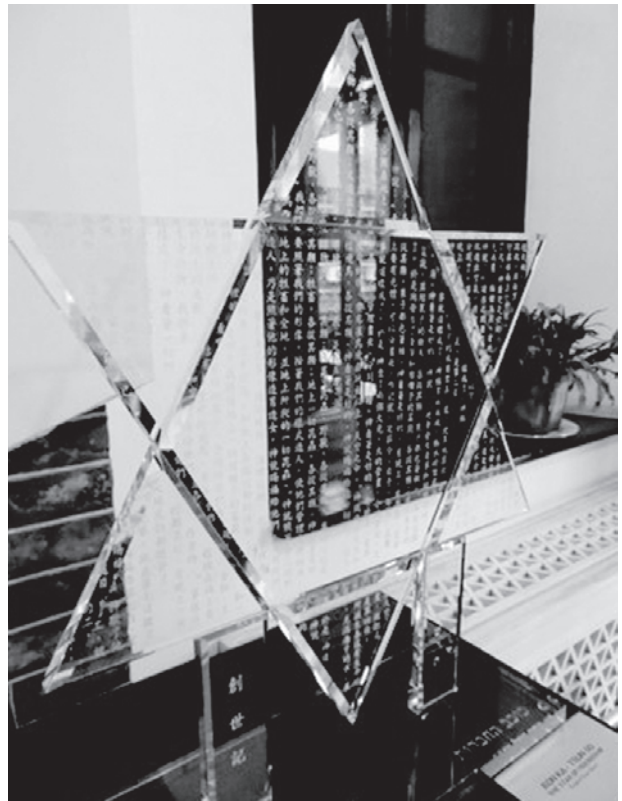
– És erre van egy egész hetünk – szól közbe Ágota. – Nagyon racionálisnak kell lennünk. Pontosan kell tudni, mit keresünk.

– Mit nem adnék, ha pontosan tudnám. Egyelőre csak próbálok feltérképezni, begyűjteni az információkat, a kézzelfogható, látható emlékeket. Van bennem egy elképzelés egy portréhoz, de a film több mint portré. A különleges helyzetet, az egyszeri és megismételhetetlen történetet kell bemutatni azoknak, akik soha nem hallottak róla. Másodlagos kérdés, hogy a film főszereplője Komor Pál. Szóval, engem minden érdekel. Minden fontos lehet, ami ebben a szellemidézésben segíthet. Egy utcasarok, egy ablakrács, egy temetői sírkő. Minden, ami felidézi a kort, ami az egykor ide menekültekre emlékeztet. Itt közel negyvenezer európai zsidó élt összezsúfolva. Talán még rábukkanunk hiteles lenyomatokra. Tudom, hogy a gettó egyre kisebb lett, mert a magas ingatlanárak miatt sok helyen lebontják, és nagy toronyépületeket építenek helyette, tudom, beszélünk már erről. Tudom, hogy itt is a pénz beszél. Talán ez a huszonnegyedik óra,

A Sanghajba menekültek emlékműv
a gettó mögötti parkban található

Kínai feliratos Dávid
a sanghaji Zsidó Múzeumban

hogy mutathassunk valamit a múlt emlékeiből, hogy ne felejtsek el Komor nevét, és a többi magyart, akik itt dolgoztak, éltek, segítették a közösséget.

Ágota nagy szemekkel hallgat. Érdeklí a téma. Ő is szívesen kutat, neki is fontos a helyi múltat meghatározó magyarok története. Bár Komorról ő sokat tudott, a helyiek nem. Kínában 1945 után nem volt téma a zsidóság. Az emberek annyit tudtak róla, hogy államilag nem támogatott vallás. Ami itt történt, arról nem sokat beszéltek. A Mao által vezetett kommunizmus alatt külföldiek nemigen éltek itt, és a kínai zsidóság lassan beolvadt a nagy tömegbe. Elveszítették a vallást. De ma ismét működnek kínai zsinagógák, egyre többen betartják a szombatot, a kóserságot, tanulnak héberül, és sokan járnak Izraelbe tanulni.

Mindent megbeszéltünk, azt is, hogy másnap találkozzunk reggel kilenc órakor a konzulátuson. Onnan megyünk tovább az első megbeszélésre.

– Nagyszerű, de most innen hogyan jutunk haza? Hiszen más úton kell mennünk, és a tükröződés kissé megzavart.

– Nem gond. Itt kicsit egyenesen, aztán két utcát balra, aztán hármat jobbra és ott a metró. Tizenöt perc séta.

Elköszönünk. Az első balra kanyar után egy fő-utcán találjuk magunkat, ahol nagyon nagy az élet. Az utca mindkét oldalán háromkerekű kocsikból, triciklikből átalakított kis mozgó üzletek állnak, és kínálják a legkülönbözőbb portékájukat. Van, aki süt-főz, van, aki DVD-ket árul, van, aki parfümöt, fésűket, krémeket, van, aki szexuális segédeszközöket, mások bőrszíjakat, csatokat. Az utca végéig a sült olaj füstje keveredik az ereszkedő szmoggal. Meglátunk egy videotékát. Milyen filmek vannak itt? Bemegyünk, és szinte szédülök a bőségtől. A legújabb filmek, vagy a megjelenés előtti filmek már a polcon vannak. De Jancsó és Szabó István is van. Nekem úgy tűnik, a világ szinte valamennyi neves rendezője megtalálható itt. Külön polcokon a kínai rendezők. Egész életművek egybecsomagolva. A kínai rendezőket nagyon nagy becsben tartják. Úgy tűnik, hogy veszik a kínai filmeket, a kínai filmeseket. Szeretik a saját filmművészeiket és a filmjeiket. Nézem a kínálatot, és kicsit irigykedem. Filmeket keresek a korabeli Sanghajról, de nem találok. Két új sikerfilmet kiválasztok, ezeket megveszem. A lányom látja rajtam, hogy nagyon belelkesedem. Kedvesen kiveszi a kezemből a két tokot, és a polcra teszi.

Az 1920-ban épült Ohel Rachel Zsinagóga
a Seymour Roadon. Ma is működik

– Apa! Itt ne vegyünk semmit, mert ez nagyon drága üzlet. Nézd meg, itt egy film huszonöt vagy negyven jüan, ha kimegyünk, a szemközti oldalon, a háromkerekű bazárban ötért megkapod. Bízzál bennem!

– Tényleg? Ekkora a különbség? Semmi akadály, menjünk, nézzük meg, ott mi a kínálat.

A tricikliből átalakított pultok a fényfüzérek világítják meg, akkumulátorok működtetik őket. Az egész utca színes fényárban úszik. És valóban. A kis platón szinte minden új film jelen van, eredeti nyelven, kínai felirattal. A legújabb Oscar-díjas filmektől a *Casablancáig*. Elképesztő a bőség. Igaz, a DVD-k nem műanyag tokban, hanem fóliázott papírtokban kaphatók. De az átlagos ár három és öt jüan között van. Megint kicsit beleszédülök a választék bőségébe. Amikor felnézek, azt látom, hogy legalább tízen kotorásznak mellettem a lemezek között. Bevásárolunk. Estéknént megnézzük majd egy-egy új filmet. Igaz, hogy kínai felirattal, de végül is a kép a fontos...

Döbbenetes, hogy mekkora a forgalom, hányan vásárolnak itt az utcán cipőt, ruhát, órát, telefont, mosóport, mintha egy nagyáruházat kiöntöttek volna a házak közé. Vannak hangos szóváltások, alkuk, viták, vannak helyi vagányok, szemmel láthatóan kíváncsi külföldiek, mint mi is, de működik. Csak most figyelek fel, hogy valahonnan az egyik kocsiról bömböl a zene. Zenei CD-ket árul és digitális zenegépeket. A másik a falra vetíti a saját reklámfilmjét, valami konyhai eszközzel. A negyvenes években a legnagyobb nyomor idején is így volt, amikor a menekültek, a nepperek, az angol és amerikai szerencsevadászok, mindenki az utcán árulta, amiye még megmaradt. Igen. Üzlet a korzón.

Üzlet a korzón (Nappal, külső)

Hosszú utca a francia és a kínai negyed határán. Emberek százai, talán ezrei lepik el az úttestet, a járdákat. Mindenhol napernyők, dobozok, kötelek, alkalmi kis asztalok. A riksák nagyon nehezen tudnak csak haladni a tömegben. Senki nem figyel rájuk. Van, aki cigarettát árul, van, aki öngyújtót, van, aki gyümölcsöt. A csirkétől a zsebóráig, a biciklitől a női kalapig, a náci bőrkabáttól a szovjet usankáig minden kapható itt. Ez a helyi feketepiacok egyike. Amerikai, kínai, európai férfiak és nők járnak a kereskedők között. Van, aki forró teát árul, van, aki csirkehúst süt. Átláthatatlan nyüzsgés és káosz uralkodik.

A tömegben megjelenik a kis magyar kórház kínai nővérkéje, aki Róbertet kalauzolja.

– Ami itt nincs, az nem is létezik. Csak jöjjön utánam, tudom, hogy hová kell menni. Ne maradjon le, mert akkor az életben nem találjuk meg egymást.

Róbert csak ámul és kábul a tömegtől.

– Jövök, jövök, de itt ez nem olyan egyszerű. Tényleg nem lenne jó, ha elvesztené. Várjon meg! Maga szokott ide járni vásárolni? Ez borzalom. Hogy fogunk innen kikeveredni?

A kínai asszisztensnő, mint hal a nádszarak között, szinte csúszik át a tömegen. Róbert próbálja utánozni, de folyton fennakad.

– Honnan tudja, hová kell menni? Hiszen ezek folyton mozognak. Honnét fogja meglátni azt, akit keres?

– Szólok a megérzéseimben, már nem vagyunk messze... – mondja mosolyogva. Ahogy felnéz Róbertra, egy pillanatra a hivatásból kilépve megvillan benne a nő. Csillog a szeme, szép a mosolya, szép az alakja, ahogy kecsesen siklik tovább.

Valaki a tömegből elkezdi üvölni:

– Róbert, Róbert! Dokikám! Hééé!

Róbert megáll, körülnéz, hogy honnan jöhet a hang. Nem lát át a tömegen. Egy árus kiabál, aki nem tudja otthagyni a portékáját. – Itt vagyok! Robi! Itt vagyok!

– Jöjjön már, ne maradjon le! – szól hátra a kínai asszisztensnő. – Sietnünk kell, vissza kell érnünk, ki kell főzni a lepedőket, jönnek az újabb fertőzöttek... jöjjön!

Róbert, mivel nem látja, hogy ki szól neki, kénytelen továbbmenni. A tömeg itt talán még sűrűbb. Ez az igazi világpiac. Angolul, oroszul, jiddisül, kínaiul folyik az üzlet. A kínaiak is vesznek és eladnak. Mindenhol alkudoznak. A használt ruhától a használt rongyig, itt minden gazdát cserél. Egy feketébe öltözött kínai nőhöz érnek.

– Megérkeztünk! Róbert, most ne menjen tovább, mert szükségünk van egy erős férfira.

A kortalan kínai nő egyszerű, nyakig zárt ruhát visel. Haja hátul összefogva. Nagyon sovány. Arcán látszik, hogy sok mindenen mehetett át. A két kínai nő elkezd az üzletről beszélni. Alkudoznak, aztán megegyeznek. A nő egy zsákból tizenöt fehér lepedőt számol meg. Az asszisztens nő fizet, körülnéznek, nem látja e valaki, elvégre ez mégis csak egy feketepiac. A nő egy másik zsákba pakolja a lepedőket, csomót köt rá, és Róbert vállára teszi. Elköszönnek. A fekete ruhás nő nem néz utánuk, csak maga elé, nehogy találkozzon valakiével a tekintete.

Róberték elindulnak visszafelé a tömeg közepén. Minden harmadik ember különböző nyelveken ajánl valamit, vagy megkérdézi, hogy mi van eladó. Róbert már nagyon megelégedte a cipelést és a tömeg elege van, folyik róla a víz.

– Robi! Robi! Itt vagyok!

– Ki vagy, hol vagy? – kiabál át Róbert a tömegen.

– Itt vagyok a falnál, a kék ernyő alatt. Én vagyok a Friedmann Gyuri!

– Gyuri! Hol vagy, nem látalak egy pillanat – szól az asszisztensnek –, valakit meg akarok keresnem, maradjon itt, de ne mozduljon, itt a zsák, vigyázzon rá, rögtön jövök vissza.

Elindul a hang irányába, de át kell magát verekednie a tömegen. A falnál megtalálja Friedmann Gyurit. Megdöbben, mert Gyurinak csak egy lába van. Nagyon lefogyott, erőtlen, az arca beesett, sápadt, az egykor magas, jóképű, sportos fickó a falnak támaszkodik, hogy megtartsa az egyensúlyát és a kiállítását.

Összeölelkeznek, Gyuri szeméből ömlik a könny. Róbert is elsírja magát.

– Hát te? Mit csinálsz itt? Mi van veled?

– És te? Te mit csinálsz itt? Mi van veled? – Elnevetik magukat. A nevetés és a sírás furcsa váltakozása játszódik le.

– Én horgászhorogokat árulok. Most éppen azt sikerült szereznem. Mindent árulok, a szaros gatyát is el tudom adni. De itt már lassan az sincs. – Látja, hogy Róbert a mankóját nézi. Csak legyint. – Ez van...

– Gyuri, hol laksz, hol találalak meg? Beszéljünk meg valamit, mert engem ott várnak, és sietnünk kell.

– Persze, menjél csak! Én a gettó szélén lakom, a Chusan Roadon. 4114-es számú ajtó. Gyere át holnap, annyi mindent kellene átdumálnunk!

– Jó, remélem, eljutok hozzád, de csak este hét után. De jó, hogy megtaláltál!

– Ne számíts nagy vendégfogadásra, de majd ki találok valamit.

– Ok! Jövök holnap! – és már préseli is át magát a tömegen.

– Ok. Várni foglak nagyon örülök neked! Na, ezt még reggel nem hittem volna.

Gyuri mind két kezével fogja falat, hosszan néz Róbert után, hogy elnyelődik a tömegben, és kézfejjével kitörli szeméből a megcsillanó könnycsep-
pet.

A FOLYÓN TÚL

Menjünk át Sanghaj új városrészére, Pudongra, a folyó másik oldalára! Mehetünk hajóval, de a metró gyorsabb. Néhány perc, és a pudongi metróállomáson vagyunk. Ahogy feljutunk a felszínre, egy másik világ tárul elénk. Itt a gyalogosok nem aluljárókban, hanem felüljárókon mennek. Mindenhová elvisznek az első vagy a második emelet magasságában futó felső járdák. Itt a gyalogos nem zavarja

Vizuális csoda a Sanghaj Múzeumban.
A díszletbe vetített filmjelenetek

A Sanghaj Múzeumban korszakhű díszletekben,
panoptikumszerű, életnagyságú figurák segítségével
mutatják be a város történetét

a forgalmat, nem szívja a kipufogógázt, mindent lát, és nem érzi magát olyan picinek a felhőkarcolók tövében. Természetesen mozgólépcsők és liftek visznek fel és le. Az üzletekbe a felső járdáról is be lehet menni. A látvány is lenyűgöző, mert sokkal többet lehet látni fentről, mint alulról. Nincsenek táblák, oszlopok, parkoló kocsik. A központi téren a felső járda teljesen körbevisz, és minden fontosabb helyen le lehet menni. A tévétorony is az egyik ismert díszlete a városrésznek. Alatta van a Sanghaj Múzeum, ahol olyan panoptikumot csináltak, mintha színpadon, díszletek között játszó emberekkel mutatnák be a város történelmét. Zseniális, teljesen élethű figurák viszik végig a fontosabb eseményeket. A XX. századot bemutató részben bedobják a legfejlettebb technikát. A díszletbe vetítenek. A hatás leírhatatlan. Adva van egy újság szerkesztősége. Bejön egy ember és leül egy íróasztalhoz, és az írógépen ír. Az íróasztal, az írógép valóságos, az ember vetített. Aztán többen jönnek be. A figurák mozognak. A vetített kép és a valóságos díszlet tökéletesen együttműködik. Nem tudom, hogy honnan és milyen technikával vetítenek, de én csak állok és bámulok, mint a moziban. Mindez nem öncélú. Szerves része az egésznek. Remekül van kitálva és megcsinálva. A gettókorszakról is vannak jelenetek. A szegénység itt is nagy, de nem hasonlítható a varsói vagy a pesti gettóra. A kiállításon látni egy berendezett gettóbéli kávéházat, elegáns urakkal és hölgyekkel...

Bécsi kávéház (Nappal, belső, külső)

Herr Spielman és felesége elegánsan felöltözve mennek egy keskeny utcán. Az utca végében ápolt kert, kis kávéházzal. Belépnek. Mintha Bécsbe vagy Berlinbe érkeznének. A berendezés, a dekoráció első látásra igazi bécsi kávéház hangulatát idézi. A nádból készült újságolvasó keretek, a barna állófogasok, a falon lógó képek, mind nagyon egyszerű, de elegáns benyomást keltenek a nézőben. Az asztalokon vasalt fehér damaszt abrosz és sok-sok színes virág. Hedwig, a hatvan körüli tulajdonos a pult mögött áll, és kedvesen köszönti a betérőket. A pultban igazi bécsi péksütemények, briós, császárzsemle, kuglóf, különböző torták, sütemények idézik a békét. A pult mögött álló barna polcon, nagy üvegtartóban különböző színű és formájú cukorkák kínálják magukat, de van itt dió, mandula, mogyoró, mazsola is.

Spielmanék mindenkinek köszönnek egy-egy mosollyal, fejbólintással, aztán kimennek a teraszra, a kertbe, amely egy elvarázsolt sziget. A gyönyörűen ápolt kis kertet a gondosan nyírt pázsittal apácará-

csok szeparálják el a külvilágtól, amelyek különböző futónövények fonnak be sűrűn.

Az asztaloknál a vendégek mind elegánsak, zakóban, nyakkendőben, frissen borotválva, míg a hölgyek kosztümben, kalapban ülnek. Ez itt egy kis Európa. Egy kis Bécs, egy kis békebeli Ausztria vagy Németország, ahol ott olyan a kávé íze, mint otthon volt. Abban talán mégis különbözik, hogy itt mindenki összetartozik. Mintha egy nagy társaság lenne. Igaz, vannak asztalok, ahol csak ketten ülnek, de azok éppen úgy a társasághoz tartoznak. Spielmanék leülnek egy az egyik társasághoz. A pincér azonnal ott terem.

– Grüss Gott! A szokásosat?

– Igen. A szokásos kávé kérjük, de ma tejszínnel.

– Már hozom is...

A kávéházban az emberek beszélgetnek, újságot olvasnak, dohányoznak. Az egyik távolabbi asztalnál két középkorú úr ül. Az egyik olyan bajuszt visel, amit Hitler hord. Láthatóan idegenül érzik magukat ebben a közegben. Nagyon merevek, kimértek. Az egyik lapos tekintettel nézi a körülötte ülőket. A törzsvendégek hasonló bizalmatlansággal nézik őket. A két férfi sört iszik. Körülöttük a többiek kávéznak.

– Kik azok ott a sarokban? – kérdezi Spielmanné a mellette ülő asszonytól. – Őket még nem láttam itt. Furcsa. Nem szoktak ide idegenek betévedni.

– Nem tudom. Talán németek. Én még nem találkoztam velük. Figyelni kell már itt is. Az a hír járja, hogy magas rangú gestapósok jöttek, méghozzá tengeralttjáróval, hogy a japánoktól megkaphassák az itt élő zsidók névsorát. Nem elég nekik otthon, itt is ki akarják irtani a zsidókat? De miért ide jöttek? A német negyedben, ahol háromezer náci lakik, annyi sört kapnak, amennyit csak karnak.

– Lehet, hogy a sör csak alibi. Hogy ne tűnjön fel...

A pincér meghozza a habot, a kávé, a kis pohár ásványvizet, egy tányérrán sós süteményt.

Herr Spielmant a férfiak kérdezik, míg Frau Spielman a hölgyekkel beszélget.

Egy másik asztalnál egy idősebb, ősz hajú úr és egy kortalan, kócosra fésült nő ül. A nő mosolyog, áhítattal hallgatja a férfit, aki éppen egy verset idéz halkan. Fogják egymás kezét. A férfi néha megcsokolja a nő kezét, teljesen természetesen, nincs benne se megjátszás, se póz, hanem gyengédség és szeretet. A nő őszintén, nagy szemekkel néz partnere szemébe. Érződik, hogy ez nem alkalmi kaland, ez mélyről jövő szerelem.

– Ezek is itt jöttek össze – súgja oda Spielmanné az egyik kalapos nő. – Mind a kettőnek van családja, akikkel ide menekültek, és mind a kettő fél, hogy ez a liezon kitudódik. Szegények. Itt nincs

sok lehetőség az együttlétre. Néha itt bújnak meg, azt hiszik, hogy itt nem ismerik őket. Pedig mindenki tudja már, hogy kik ők. Itt nem lehet elbújni. Itt nincs igazán se magánélet, se intim együttlétre lehetőség. Illetve van, csak az egyre veszélyesebb.

– Szegények! Rómeó és Júlia... – mosolyodik el Spielmanné. – Az éj palástja itt nem fedi el őket. Itt nem... Igen, ahány olcsó panzió volt itt régebben, azt most mind a menekültek lakják. A fiatal párok nem tudna hová elbújni.

– Dr. [szó], maga nagyon romantikus! – veti oda a harmadik széken ülő, terebélyes fenékkal bíró, szürkébe öltözött, vastagon kifestett asszony. – Miket idéz itten? Az éj palástja? De régen hallottam. De hol vannak ezek attól?! Két meglett, félidejükön túli érett ember. Ettől én nem vagyok oda... Szerintem inkább a folyópartra kéne menniük, a kínaiaknak mindegy, de engem kicsit zavar, meg kell, hogy mondjam őszintén. Ennyi idős ember nekem ne játssza el a hősszerelmest. Engem ez visszataaszt. Az erkölcsi oldaláról nem is beszélve...

A többi nő egymásra néz. Van, aki a másiknak súg valamit, amin kuncognak egy jót. Spielmanné a férje tekintetét keresi, aki ránéz. Ők mást gondolnak erről.

– Csak remélni tudom, hogy az ő életük is jobbra fordul majd – mondja halkán Spielmanné, és a többi hölgy is igenlően bólogat hozzá.

KILÁTÁSOK

Sanghajban, a pudongi városrészben két kilátási lehetőség is van. Az egyik a tévétorony, a másik a magasabb Világgazdasági Központ. Mi a magasabb épületet választjuk.

A belépés természetesen biztonsági vizsgálat következik, Aztán jönnek a pénztárak és a választási lehetőségek. Az első lehetőség, hogy egy lifttel felmegyünk a 423 méter magas kilátóba, ami részben étterem, részben közösségi tér. Le lehet ülni, és nézelődni. A második ajánlat, hogy felmegyünk a 474 méteres csupa üveg kilátóba, aminek az alja is, oldala is üveg. Az oldalai meg vannak döntve, hogy alulra is le lehessen látni. Mi a magasabb kilátót választjuk.

Ez kulturális intézmény is egyben, nemcsak egyszerű magaslati pont, ahonnan lenézhet a vándor. A belépőjegy megvásárlása után egy beléptető rendszeren kell áthaladni. Hosszú folyosón megyünk, amely egyre sötétedik. Belépünk egy térbe, ahol három képet vetítenek egyszerre. A torony története és összehasonlítása a világ legmagasabb épületeivel. Néhány perc a műsor. Nagyon egyszerű szöveggel, adatokkal. A vászon legalább hetven

A világ egyik legmagasabb épületében 437 méter magasságban, a két gyorslift között

négyszázötven méter. Teljesen egyértelmű, hogy 2013-ban, a Sanghajban épített felhőkarcoló volt a legmagasabb. Aztán egy újabb terembe lépünk, ahol egy hatalmas terepasztal fogad, vetített ég háttérrel. A legmagasabb épület, amelynek földszintjén éppen állunk, uralja a teret, pontosan látható a többi épülethez való viszonya, a többi épület magassága, kiterjedése, felépítése, elhelyezkedése. Aztán elkezdődik a játék. Bemutatják, hogy napfelkeltétől napnyugtáig hogyan változnak a fények és árnyékok, a csillogások, ebben az építészeti térben, hiszen a látogató egy adott pillanatban látja csak az épületek együttesét. Nagyon elegáns, nagyon látványos és elgondolkodtató, mire képes ma az építőművészet, a tudomány. Mindenki tátott szájjal figyel. Azt lehet mondani, hogy négydimenziós vizuális élmény, amit az épületek kapcsán kitaláltak. Azután jön egy folyosó, aminek falára világszerte ismert, neves fotóművészeknek a toronyról készült képeit vetítik fel. Gyönyörű képek, lenyűgöző minőségben. De közben haladunk az űrközpontra emlékeztető beszálló térbe. A világosszürke ruhába öltözött hoszteszek finoman irányítanak, vannak pontok, ahol meg kell állni. Egy kerek, sötét terembe lépünk. A padozat fekete üvegből van, ahol fehér számok jelennek meg. A falakon is fénycsíkok futnak fel és le. A liftek jelen helyzetét mutatják. Itt csak beszélés lehetséges. Mire ránk kerül a sor, egyre jobban felmegy az adrenalin, milyen érzés lesz lifttel felfelé zuhanni. A hosztesz a liftajtóhoz kísér, és jó utat kíván. Kinyílik a lift ajtaja. Belépünk. Olyan, mint egy űrkapszula. Záródik az ajtó. A lift mennyezetén színes fények jelennek meg, és pentaton hangsorok hallhatók, mint a híres Spielberg-filmben, a *Harmadik típusú találkozások*ban. Elindulunk. Nem érezni a gyorsulást, csak a magasságjelző műszeren látjuk, hogy már 150 métert tettünk meg felfelé. A fények

és a hangok egyre gyorsabban váltakoznak. A műszer már 300 métert mutat. Aztán a fénykörök és a zene is lassulni kezd. Az egész nem tart tovább egy percnél, és megérkezünk a 423 méteres első kilátói szintre. Nyílik az ajtó, a hoszteszek kedvesen a kijárat felé irányítanak. Aki csak idáig vett jegyet, az itt marad, ameddig kedve van. Nincs időbeli korlát. Mi tovább utazunk. Egy hosszú és meredek mozgólépcsőhöz irányítanak. Ez visz fel a 439 méteres második szintre. Itt is ki lehet nézni, de mi megyünk tovább a második lifthez. Hasonló a ceremónia, de itt gyorsabban megy a beszállás. A 35 méteres magasságot hat másodperc alatt tesszük meg. Végre felérünk a trapézformára tervezett üveg folyosóra, a világ egyik leglátványosabb kilátójába. Innen elméletileg egész Sanghajt látni lehet. Elméletileg, mert, ahogy felérünk és kinézünk, egy perc múlva egy hatalmas hófelhő ül rá a városra, betakarva mindent, de olyan sűrűséggel, hogy az üveg külső tartószerkezetét sem lehet látni. Sokan csak sétálnak fel és alá, és várják, hogy a helyzet jobbra forduljon, hátha lesz egy kis lyuk a felhőn.

Lányommal egymásra nézünk. Ez reménytelen, ebből nem lesz kilátás, pedig szerettem volna megérteni a városközpont és a gettó viszonyát: milyen messze van egymástól, hogyan terül el? Mi legyen? A világ legdrágább liftezéseként emlékszünk majd vissza minderre? Eszter arcán látom, hogy valamire készül.

– Bízzad rám! Elintézem. Nyugi. Meg fogod nézni, amit akartál. – Aztán a liftnél álló hoszteszhez megy. – A menedzserrel szeretnék beszélni.

A hosztesz odalép a fali telefonhoz, tárcsáz, és mond valamit kínaiul. Néhány perc múlva megérkezik egy fiatalember, aki hasonló egyenruhában van, mint a hoszteszek.

– Nézzen ki, maga mit lát? – kérdezi tőle Eszter. – Most éppen egy felhőt, de sajnos erről nem tehetünk.

– Igen, de ez egy kilátó. Azért vettük meg a drága jegyet, hogy a várost láthassuk. Önöknek tudni kellett, hogy milyen meteorológiai hatások várhatók, vagyis, hogy bizonyos idő múlva semmit sem lehet majd látni. Szeretnénk visszakapni a belépőjegy árát.

A menedzserfiú elfehéredik. Zavarba jön. Mit kell ilyenkor tennie?

– Megértem önöket, de erre még nem volt példa. Megkérdezem a főnökömet, hogy ilyen esetben mi a teendő. Kis türelmet kérek.

Előveszi a mobilját, és hívja a főnökét. – Egy kis türelmet kérek, azonnal idejön.

A többiek, akik jönnek-mennek az üvegfalak között, nem értik, mi történik, miért alakult ki közöttünk egyenruhások gyűréje. A felhő egyre

rűbb. Néhány perccel később megjelenik egy középkorú nő, aki már sötét kosztümöt hord.

– Tényleg nem látni semmit. Ilyen nagyon ritkán fordul elő. Ebben csak a főnök dönthet. Hívom azonnal – közli.

Telefon, mosoly, kis türelem. Halljuk, hogy megáll a lift, és kilép egy legalább 185 centi magas, vékony, rövid hajú kínai nő, fekete kosztümben, magas sarkú cipőben. Megtelik vele a tér. Szinte minden férfi megfordul utána. Érezhető, hogy hátrázott, magabiztos, kemény főnök. A többiek egy fél lépést hátrébb lépnek. A kínai munkatársak magyarázni kezdenek, de leinti őket. Eszterre figyel, hogy ő mondja el. Elmondja. A főnök bólogat, érti, megérti.

– Kérem a jegyét. Végtelenül sajnálom, megértem a problémáját. Ha elfogadják ajánlatunkat, nyitottá teszem a jegyüket, és bármikor visszajöhetnek, ha úgy ítélik meg, érdemes feljönni, mert szép az idő. Ugyan ilyen kérés még nem fordult elő a praxisomban, de valóban kellemetlen, ha valaki feljön, és csak a felhőket nézheti közelről. További kellemes időtöltést!

Azzal ráír valamit kézzel a jegyekre, kedvesen elköszön, és elindult a lift irányába. A többiek bólintanak, és mennek utána. Az elsőként érkezett fiatalember még odalép Eszterhez, rámosolyog: – Gratulálok, ez jó volt!

Kórház (Nappal, belső, külső)

A kis családi házból kialakított kórházban minden hely kihasznált. Ágyak mögött egyszerű fém fogason lógnak a betegek ruhái, az ágyak mellett infúziós állványok, rajta a lázlapok. Egy német és két

Kórterem a családi házból átalakított kórházban

Komor Pál igazolványa azokból az időkől, amikor Magyarország tiszteletbeli konzuljaként működött Sanghajban

kínai nővér ápolja a betegeket. Az előtérből nyíló, asztalnyi kis szobában Dr. Fank telefonál. Angolul beszél.

– Dr. Frank vagyok! Kérem, azonnal kapcsolja Komor elnök urat! Hogyhogy nem tudja? Azonnal intézkedjen! Nagyon fontos. Emberek ezrei vannak veszélyben. Vérhasjárvány van! Érti, amit mondom? Járvány! Védőoltásra van szükség! Jó, várom, hogy visszahívjon!

Dr. Frank lecsapja a telefont. A német nővér kétségbeesetten néz rá.

– Mi lesz velünk?

– Nem tudom. Azt hiszem, nagyon kemény időszak elé nézünk. Megtesszük, amit emberileg megtehetünk. Oltunk, gyógyítunk, tanítunk. Megpróbálunk fertőtlenítőszereket szerezni, de hogy honnan? Fogalmam sincs, hogy eddig hogyan úsztuk meg nagyobb járvány nélkül. A gettó túlzásúfolt, nincs higiénia, nincs csatornázás, csak elfolyók vannak, tele patkányokkal, amelyek mindenhová elviszik a kórt. Hyperol kéne. A Richtertől kéne szerezni, ő

gyártja. De hol van most a Richter? Berlinből kérjek, vagy Londonból, netán New Yorkból? Honnan szerezzek Hyperol tablettát?

– Dr. Frank! Biztos van más is, ami hasznos lehet. Igaz, Berlinben mi is Hyperolt használtunk. De itt még rendes szappan sincsen...

A kórteremben a kínai nővér hideg borogatást tesz egy nyöszörgő beteg homlokára. A páciens magyarul szólal meg.

– Ki gondolta volna, hogy itt, itt a világ végén, Kínában fogok meghalni, ahol még egy rendes zsidó temető sincsen!

A kínai nővér semmit sem ért, de érzi, mit mondhat a haldokló beteg.

– Nem lesz semmi baj! Meg fog gyógyulni! Csak türelem, türelem! – mondja kínaiul.

Az épület előtt egy riksa áll meg. Komor száll ki belőle. Int, hogy várja meg. Esik az eső, a kuli teljesen át van ázva. Egy nagy kendőt terít a fejére és a vállára.

Komor benyit a doktor szobájába.

– Itt vagyok, Dr. Frank! Mi a baj? – szól angolul.

– Nagyon nehéz pillanatokat élünk. Kritikus a helyzet – válaszol Dr. Fank. – Szarban vagyunk, elnök úr! – vágja oda ingerülten, magyarul.

– Ez mit jelent, mi az, hogy szarban? – kérdezi Komor angolul.

– Egyre több a beteg, egyre többen fertőződnek meg. Kínaiak, menekültek, aztán jönnek majd a többiek. A gettón egy pillanat alatt átfuthat. Egy bizonyos pont után tehetetlenek leszünk. Csak a jóisten szab majd határokat. Vagy ő sem. Még csak temetni sem tudunk. Nem lesz idő, hely, nem lesz, aki temet!

– A pokolba vágja oda Komor magyarul.

Az egyik kínai ápolónő kopog be az ajtón. – Dr. Fank! Kérem, jöjjön. Baj van!

Dr. Fank felpattan, felkapja a fonendoszkópját az asztalról, és kirohan. Komor ott marad egyedül a kicsike szobában. Zsebéből kis jegyzetfüzetet vesz elő, és írni kezd: Gyógyszer, telefon, fertőtlenítő, védőoltások beszerzése.

A kórház elé érkezik Róbert a haldokló beteggel. A kulival leszedik, és beviszik az épületbe.

Komor éppen akkor lép ki a szobából. Megrendül a látványtól.

A beteget egy ócska katonai hordágyra fektetik. Az egyik kínai nővér egy ollóval felvágja az ingét, aztán egy határozott mozdulattal letépi róla. Róbert egy fonendoszkóppal hallgatja a mellkast. Elkezd tapogatni, kopogtatja a hasat, nézi a szemet, a pulzust.

Dr. Frank éppen akkor ér oda. Letérdel a beteg mellé, vizsgálni kezdi.

– Mikor érkezett? – kérdezi a betegtől.

– Egy hete, ha jól emlékszem.

Komor Pál elnök, a Menekültügyi Bizottság munkatársaival

– Hol lakik? Vannak itt hozzátartozói?
– Egyedül vagyok, senkim nincs már. A gettóban kaptam egy ágyat, de már az sem kell. Itt a vége. Érzem. Ide jöttem meghalni... Marhaság volna otthon is megtehettem volna...

– Nem fog meghalni. Ha megígéri, hogy élni akar, akkor élni is fog.

– Köszönöm, doktor úr! – mondja németül.

Róbert és dr. Frank egymásra néznek. Tekintükből kiéreződik, hogy minden megtörténhet. De az is, hogy tehetetlenek bizonyos kórokozók szemében.

Dr. Frank odalép Róberthez. Elégedetten a vállára teszi a kezét. Róbert emelkedni kezd a megilletődöttségtől.

– Kolléga úr! Majd jöjjön be hozzám, az irodába.

Komor végignézi az egész jelenetet, ő is megbiccenti fejét, és a kijárat felé indul. A nővér már hoz is egy injekciót, és Róbert kezébe adja.

– Adja be neki!

– Még sosem adtam be vénásan. Mélyvíz.

– Egyszer el kell kezdenie... Majd figyelek.

A nővér átadja a fecskendőt, és kedvesen, bátorítón Róbertre mosolyog.

AZ AKADÉMIÁN MÁR VÁRTAK MINKET

A kissé hűvös, nagyon magas, világos teremben legalább tízen vannak. Mindenkinek bemutatkozunk. A kínaiak mellett van két fiatal európai is. Ők Ausztriából jöttek, ösztöndíjasok, itt tanulnak. A professzor úrra egy kicsit várni kell, kis türelmet kérnek. Az akadémikusok, oktatók, kutatók, médiászakemberek kedvesen mosolyognak. Megmutatják a központ könyvtárát, amelyben csak a kínai

zsidósággal kapcsolatos művek szerepelnek. Látva a hatalmas anyagot, zavarba jövök, mert szinte semmit sem tudok a kínai zsidóságról azon kívül, amit az interneten eddig megtaláltam. Az asztalon egy nagyméretű album fekszik, *Zsidók Kínában* címmel.

Hú, de jó lenne ezt valahogy megszerezni, ez aranyat érhet. Kerül, amibe kerül, ezt meg fogom venni! Miközben ezen gondolkodom, nyílik az ajtó, és belép a professzor, Zhou Guojian. Ő a téma mindentudója, ő a forrás, mondják a helyiek. Bemutatkozunk. A professzor nem játssza meg magát, de a többiek nagyon respektálják. Leülünk a hosszú asztal köré.

– A munkatársaimmal már megismerkedtek?

Mindenki hevesen bólogat.

– Mr. Denes, nagyon örülünk a látogatásuknak. Olvastuk a szinopszist. Nagyon érdekes és eredeti szempontokat vetett fel benne, ami nekem szimpatikus. Így még nem vizsgálta senki sem a témát. Miben tudunk önöknek segíteni?

Ágota ül mellettem, kínaiából fordít magyarra, aztán magyarról kínaira. Ő is érzi a különleges helyzetet. Ez most egy komoly esemény. Meg kellene találnom azt a hangot és pontot, ahonnan szövetségesként kezelnének.

– Részemről megtiszteltetés, hogy itt lehetünk – kezdem a bevezető kört. A professzor és a többiek bólogatnak. – Én sok anyagot átnéztem, több filmet megnéztem már a témáról, de ezek, bár remek munkák, szinte ugyanarról adtak hiteles beszámolót, hogy itt, hála a kínai embereknek, a kínai vezetőknél, sokan átvészelték a nácik által véghezvitt pusztítást. Itt, Sanghajban túl lehetett élni a holokausztot. De evvel nem mondom újat, ez köztudott. Ami engem érdekel, az a „hogyan” kérdése. Hogyan lehetett megszervezni a nincstelen, kifosztott, lelki- és fizikailag kismimizett emberek tízezreinek a túlélését, amikor háború volt, japán megszállás volt, járványok és éhhalál tizedelte a helyi kínai lakosságot. Hogyan lehetett a logisztikát megszervezni, hogy ezeknek a menekülteknek legyen szállásuk, legyen orvosi ellátásuk, legyen munkalehetőségük, legyen iskolájuk, templomuk, könyvtáruk, újságok tucatjai, hogy legyen, ahol születnek és legyen hely, ahol temetnek. Hogyan lehetett irányítani, biztonságban tudni a sok, különböző nyelven beszélő, különböző kultúrát hozó embert, hogyan lehetett kialakítani az együttműködésre való készséget. Hogyan lehetett hétköznapivá tenni a szolidaritást, a mások elfogadását, függetlenül attól, milyen a bőre színe, a nyelvtudása, az identitás? Én úgy gondolom, hogy ami akkor itt volt és működött, az a csoda kategóriájába tartozik. Én ezt szeretném bemutatni. Azt a kulisszák mögötti világot, amiről

nem biztos, hogy az itt élő kamasz fiúk tudtak, mert honnét is tudhattak volna, hiszen nekik természetes volt az iskola, a sportolási lehetőség, a meleg étel, az orvosi ellátás, a napi játék, mindaz, ami amúgy ezekben az években egy zsidó fiatalember számára bárhol Európában egyáltalán nem volt természetes. És ezt itt meg tudták valósítani, igaz emberek, zsidók és kínaiak együttes erőfeszítéseivel. Ez sajnos ma még nem köztudott. Reményeim szerint, ha sikerülne a filmünket leforgatni, ezen változtatni tudnánk.

A professzor és a többiek egyetértően bólogatnak. Egy kis csend következik. A hatás csendje.

– Látom, Mr. Denes, ön felkészült a témából. Szabad megkérdeznem, mi az ön személyes motivációja?

– Engem a titok és a csoda lehetősége érdekel. Amúgy a családomban volt olyan, aki Sanghajban élte át a nehéz időket. Sajnos csak egy fénykép maradt róluk. Ez a fénykép indított el, hogy megtudjam: mi történt velük, hogy éltek itt, mit csináltak?

A többiek nagyon felvillanyozódnak a hír hallatán, hiszen lehetséges, hogy léteznek adatok az egykori rokonokról. Ahogy a nagy levéltárat és könyvtárat elnézem, valamit biztos találnánk. Bejön egy hölgy a terembe, és Zhou Guojian professzor fülébe súg valamit, aki bólint.

– Azt javaslom, hogy a többi ldottabban beszéljük meg, szeretném meghívni a nőket egy szerény ebédre, ha elfogadják.

Egy kisebb terembe vezetnek, ahol egy nagy kerek asztal a főszereplő. Az asztal közepén forgatható szerkezet, amin tálkák vannak különböző zölldségekkel, mártásokkal, színes valamikkel. Aztán mindenki elé tesznek egy nagyobbacska tálcat, benne kis tálkákon apró húsok, bab, kukorica, főtt rizs és számomra egzotikus zölldségek. A tálon egy pár evőpálcika hever becsomagolva. Ettől félttem. A társaságban én vagyok az egyetlen, aki még nem evett nyilvános helyen pálcikával. Mi lesz ebből?

A többiek elkezdenek enni. Élvezik az ételt, az ízeket. Eszter és Ágota mutatja, hogyan kell fogni a két fapálcát, de nekem valahogy nem megy. Nézem a helyi embereket, akik zsonglőri ügyességgel dobálják magukba az ételt. Én két szem rizst meg kicsike húst tudok valahogy a számig eljuttatni.

– Nem ízlik? – kérdezi a professzor.

– De, kitűnő. Talán nem veszik udvariatlanságnak, esetleg nem volna a konyhán egy hagyományos villa?

– Nálunk senki nem használ villát. De megkérdezem.

A professzor kiszól az ajtón, és mond valamit kínaiul, mire az iménti hölgy bejön, rám néz, és csóválni kezdi a fejét. – Nahát! Nem tud enni? –

„Ő az, akinek villa kéne” – ezt látom az arcán. Miután jól kicsodálkozta magát, a professzorral közli, hogy sajnos nem tartanak villát.

Mindenki kicsit sajnálkozva néz rám, Ágota és Eszter lányom biztat, próbáljam meg finomabban mozgatni az ujjaimat, de néhány próbálkozás után inkább feladom. Illetve úgy csinállok, mintha kipróbálnék mindent, és amit el tudok juttatni a számba, azt meg is eszem. Azt veszem észre, hogy a többiek már befejezték az evést, és engem néznek, a gourmand-t, aki mindenből csak egy csipetnyit vesz magának, az íze miatt.

Tanulság: ha az ember Kínába megy, tanuljon meg pálcikával enni, vagy legyen nála mindig egy tartalék villa.

Ebédosztás a gettóban (Nappal, külső)

Egymásba rakott, feltornyozott fehér zománczott fémtányérok egy jobb napokat látott bárpulton. A pult egyik oldalán fehér kötényben három ember egy nagy kondérból levest mer a fémtányérokba. A pult másik oldalán hosszú sorban állnak az újonnan érkezett menekültek, hogy megkaphassák a

Az egykori gettó ma

Komor Bizottság adományát, a napi egyszeri meleg ételt, a sűrű levest, amit a németek eintopfnek, a magyarok levesfőzeléknek neveznek. A sorban álló urak többsége elegánsan van felöltözve. Első ránézésre lehetne akár egy tudományos akadémia étterme is, mert a csokornyakkendős, öltönyös urak és a kalapos, kosztümes hölgyek nem a hajléktalan menekültek képét idézik fel a szemlélőben.

Az egykor kétes hírű, Vörös Hold nevű bárként működő üzlethelység a szükségnek megfelelően alakult át a menekültek étkezdéjévé.

A falon még a bordó plüsstapéta, a bárszékeken palackozott vizet tartanak, a táncparketten is asztalok és székek vannak. A zenekari színpadon egy hosszú asztal, ahol újságok, szórólapok hevernek, és a visszahozott tányérokat tárolják, a másik oldalon egy kerek asztalnál két önkéntes ül, akik különböző programokat, szervezeteket képviselnek. Jobbra a falon egy ideiglenesen felszerelt ipari mosogató, amibe gőzölgő forró víz csordogál. A mosogató mellett két nyeles kefe fekszik egy hokedlin. A kefék spárgáival vannak a mosogatóhoz kötve.

Mindenki türelmesen várja a sorát. Az ételt osztók hasonlóan elegánsnak mondhatók, leszámítva a fehér kötényt, a magas dobogót, amin a pult mögött állnak, amitől kiválnak a tömegből. Mindenkit üdvözlnek, mosolyognak. A leves mellé reményt is adnak.

– Mahlzeit! A következőt! – szól Péter, aki ma éppen ügyeletes napos. Ráchel, a felesége is ott áll, és adagolja az ételt. A harmadik, egy alacsony szemüveges férfi a pult végén kenyeret vág fel és nagyon akkurátusan szeleteli, hogy az egyformára vágott vékony szeletekből mindenkinek juthasson. A teremben minden asztalnál esznek. Várni kell a helyre. Van, aki leleményes, és a bárszéket használja asztalnak, így állva eszi meg a tál ételt.

– Tiszteletem, professzor úr! – köszönti Péter az éppen sorra kerülőt. – Hogy van? Sikerült a szállást rendezni?

– Köszönöm kérdését, a körülményekhez képest megvagyok. Remélem hamarosan rendeződnek a... Nem tudja tovább mondani, mert a meleg levessel tovább kell lépnie. Az ősz hajú, szemüveges, csokornyakkendős, öltönyös, frissen borotvált tudós azt üzeni, hogy a kiszolgáltatottság ellenére sem adja fel az egyéniségét, a tartását.

– Jó étvágyat! – szól Péter a soron következőnek.

A professzor megáll a terem közepén, helyet keres. A sarokból szólítja valaki.

– Itt még van két hely, jöjjön ide!

A professzor óvatosan lépked a forró levessel telemert tányérral. Nem igazán pincér típus. Inkább csoszog, mint lépked, de nagyon vigyáz, hogy senkit ne öntsön le.

– Jó étvágyat! Megengedik, hogy társuljak?

– Megtisztel minket, foglaljon helyet nálunk – válaszol egy negyvenes, szép arcú nő, aki kis sötétkék kalapjában úgy kanalazza az ételt, mintha az Astoriában ebédelne.

A professzor kivesz a zakója belső zsebéből egy damaszt szalvétába tekert kanalat. Körülnéz, biccent az asztaltáraság felé.

– Engedjék meg, hogy bemutatkozzam. Dr. Emerich Weiss vagyok, Grazból.

A többiek is bólintanak, mormolnak valami két kanál leves között. Weiss a szalvétát, ahogy illik, az ölébe teríti, és méltóságteljesen enni kezd. A többi asztalnál szinte némán esznek, aki befejezi, a tálát a mosogatóhoz viszi, és a forró vízzel és az odakészített kefével elmossa, aztán elmossa a kanalát is, amit a zsebébe tesz.

Vannak, akik mosolyognak, vannak, akik szomorúak, vannak, akik társakkal, vannak, akik magányosan mennek tovább.

Dr. Weiss is magányos. Ahogy kanalazza a levest, látszik rajta, hogy gondolatai máshol járnak.

– Ugye nem régen érkezett? – kérdezi halkán, tapintattal a kék kalapos nő.

– Parancsol? – kérdezi Dr. Weiss. De egy kis késséssel visszazökken a jelenbe. – Igen, néhány napja. Még friss vagyok itt. De ha őszinte akarok lenni, fogalmam sincs, hogy hol is vagyok valójában.

– Megértem. Többen vagyunk így.

Az asztalnál lassan cserélődnek az ebédelők. Szinte alig szólalnak meg a többiek. Van, aki nagyon éhes, pillanatok alatt befalja forró ételt. Sokféle ember fordul itt meg. Fialatok, öregek, vannak pajeszos zsidók, akik imádkoznak, mielőtt enni kezdenek, vannak borostás, ápolatlan figurák is, de mindenkinek jut a meleg ételből.

– Ha nincs különösebb programja – folytatja a kalapos nő – meghívhatom holnap estére az Operába? Legalább egy kicsit kikapcsolódik, érzem, hogy lenne miből kikapcsolnia.

– Nagyon kedves, valóban, de még nem tudom... Mit mondott? Operába? Van itt opera?

– Ez itt Sanghaj. A menekültek szeretnék kicsit otthon érezni magukat. Itt minden van. Opera, operett, szimfonikus zenekar, zenés színház, prózai színház, sőt saját balett-társulat. Komoly az irodalmi élet is. Különböző nyelven adnak ki irodalmi folyóiratokat. Ha javasolhatom, ismerje meg az emigráció kínálta túlélési lehetőségeket. – Hosszas csend következik, majd a nő folytatja: – Van kedve, találkozzunk holnap itt, ugyanebben az időben! A többi megbeszéljük. További jó étvágyat, szép napot!

A kalapos nő feláll, már majdnem ellép az asztaltól, amikor Weiss felnéz rá.

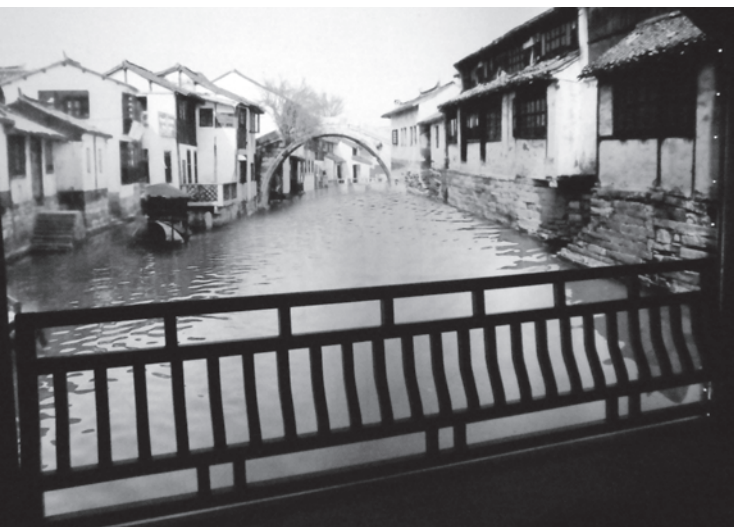
– Bocsásson meg, megtudhatnám a nevét?
– Magának Edith vagyok. Bis morgen... – és
kedvesen, mosolyogva, tányérjával a mosogató felé
indul.

MEGYÜNK VELENCÉBE

Sanghajt hét, Velencéhez hasonló vízi város veszi körbe, kisebbek és nagyobbak. Mindegyik más, de abban hasonlóak, hogy nincsenek toronyházak, nagy szállodák, nincs autósforgalom. A történelem során fontos szerepet játszottak. Ma elsősorban turizmusból élnek. Régen is népszerűek voltak. A nagyvárosban élők kedvenc kirándulóhelyei. Komor is sokat járt erre fiatal korában, és nagyon sokat fotózott, mert legfőbb szenvedélye a fényképezés volt. A filmben elképzelem a jelenetet: Komor egy hajókirándulás során lelkesen fényképez, miközben kigyullad a hajó, és mindenki eszeveszetten menekül. Ő, akár egy korabeli fotóriporter, az utolsó pillanatig a hajón marad, hogy dokumentálja a történéseket.

Az útikönyv szerint három átszállással, metróval eljuthatunk a legközelebbi vízi városba. A metrónak ott a végállomása, nem lehet eltéveszteni. A harmadik átszállás után gyanúsán hosszan megyünk. Időben mintha már a sokadik város magasságában járnánk, amikor végre megérkezünk a végállomásra. Kilépünk, és legnagyobb meglepetésünkre egy zöldmezős új lakótelepen találjuk magunkat. Vízi város sehol. Lehet, hogy elé építették a lakótelepet? De itt sehol sincs víz. Megnézzük

Sanghajban hét. Velencéhez hasonló vízi város található.
Egykor fontos szerepet játszottak a kereskedelemben

Fotók: Dénes Gábor

a térképet. A vonal iránya, a metró száma, minden
stimmel. Elbontották? Hová lett?

Egy lélek nincs az állomáson. Csak egy kétmé-
teres rendőr, aki messziről figyelt minket. Végre egy
ember, akitől megkérdezhetjük, hová lett innen a
vízre épült város? A rendőr csak néz. Hülye kül-
földiek, vajon mi lehetnek erre?

– Micsodát? Vízi várost itt? Itt ilyen nincs, sosem
volt. Itt csak ez a lakótelep van.

– De a könyvben azt írják, hogy metróval egészen
a végállomásig kell jönni, és ott található.

– Ja, most már értem – bólogat a rend őre. –
Megmondanák, hogy mikor adták ki azt a köny-
vet?

– Aránylag friss, talán három éve.

– Na, ez a probléma. Azóta sok minden történt itt.

Egymásra nézünk. Mi történhetett? Lebontot-
ták? Feltöltötték?

– Menjenek vissza tizennégy metrómegállót. Ott
lesz, amit keresnek. Négy hónapja még ott volt a
végállomás. Azóta megnőtt a vonal. Most itt a vége.

Mire visszaérünk, már besötétedett. Az egész vá-
rosnegyed vörösfenyőre épült, éppen úgy, mint Ve-
lence. De itt minden ház, minden hidacska, minden
utca fényfűzerekkel kivilágítva. Olyan, mint egy
karácsonyi kirakat. Meseszerű és nagyon giccses.
Az utcák kihaltak. Csak egy vörös macska követ
minket. Aztán lassan a fények visszatükröződésé-
ben meglátjuk a vízen ringatózó csónakokat. Kis
ladikok, amelyek elférnek a keskeny lagúnákban.
Ez nem az a hely. Itt nem férhet el egy gőzhajó. Ezt
is láttuk, ilyen a terepszemle. Néhány fotót készí-
tünk, és elindulunk a több száz éves, fából ácsolt
híd felé, amely a kis szigetet a szárazfölddel köti
össze.

A kínai lány (Nappal, külső, belső)

A kórház felé vezető úton Olga, a kínai lány jön, aki
bordélyházban ismerte meg Róbertet. Ömlik az
eső. A néptelen utcán az esőcseppek nemcsak le-
felé, de az útról visszaverődve, felfelé is esnek.

A lány egy malaclopó, esővédő kapucnis pelerint
visel, de a hajáról, az arcáról patazik a víz. Nyakig
zárt, hagyományos kínai ruhát visel, vállán a kendő
alatt táská lóg. Keresi a kórház épületét. Tekinté-
ben kétely, „melyik lehet az a ház?”. Látszik rajta,
hogy nincs jól. A szája kicserepesedett, alig kap le-
vegőt, kicsit szédül, kicsit remeg a keze.

A kórházban az egyik kínai nővér álkozik össze.
Valamit kérdez tőle, a nővér válaszul, majd
egy széket mutat neki. Olga leveszi a pelerint, leül.
Próbálja összeszedni magát, nézi a kórteremből ki-

A korabeli Sanghaj: riksa zuhogó esőben utasára vár

vánszorgó betegeket. Kicsit idegennek érzi magát, mert akit lát, az mind európai. Dr. Frank éppen bemegy a szobájába. A nővér mond neki valamit. Aztán ránéz a lányra, és becsukja maga mögött az ajtót.

Órák telnek el. A lány kicsit elbóbiskol. Megérkezik Róbert, de nem is veszi észre a szunyókáló, vékony kínai lányt. A nővér szól neki, hogy a lány őt keresi. Csak ekkor nézi meg, kicsoda, honnan kellene ismernie. Aztán a lányhoz lép és a vállára teszi a kezét. A lány felriad, kicsit félve néz fel a fiúra, aki most ismeri csak meg.

– Hát te? Hogy kerülsz ide, Olga?

– Bocsánat, hogy zavarlak. A barátaid adták meg a címet. Én... már nem dolgozom ott. Abba hagytam, nem bírtam tovább. Azért jöttem hozzád, mert valami baj van, nem tudom mi, de nagyon nem vagyok jól. – Olga is, Róbert is zavarban vannak. – Baj, hogy megkerestelek? Elmenjek?

– Dehogy, miben tudok neked segíteni? Nézi a lányt, az arcát, a száját, a szemét. – Mit érzel, hol

fáj? Fáj-e egyáltalán? A fiú körülnéz, ki látja kettejük beszélgetését. Aztán a lány szemébe néz. – Nézzél rám! Tényleg baj van. Nem tudom mi, de most mást látok, mint legutóbb. Várjál itt meg. Beszélék a főnökkel. Talán kitalálunk valamit.

Bekopog Dr. Frank szobájába. Bemegy.

– Dr. Frank! Van egy nagyon kínos, vagy inkább nehéz eset, szánna rám néhány percet?

– Most? Mindjárt kezdődik az esti vizit. Miről van szó?

– Már meséltem arról a kínai lányról, akit megismertem a...

Kint az előtérben Olga ül a széken, és egyre gyengébb. A nővér rákérdez.

– Jól van? Hozhatok egy pohár vizet?

– Az nagyon jól esne, köszönöm.

Olga egyszerre issza ki a pohár vizet. Nagyon szomjas.

Az orvosi szobából kilép Dr. Frank és Róbert. A lányhoz lépnek, aki kicsit félni kezd.

– Olga, ő Dr. Frank. A legjobb orvos Sanghaj-

ban. Megkértem, hogy ő is nézzen meg téged.

– Jöjjön velünk a vizsgálóba! – invitálja Frank angolul. – Szabadítsa fel a hátát és a mellkasát, meghallgatom.

A lány vetkőzni kezd. Még vizes a háta. Alapos vizsgálat következik. Frank fonendoszkóppal hallgatja, aztán ujjal kopogtatja a lány hátát. Róbert is megismétli a vizsgálatot. Próbál távolságot tartani az emlékei, az érzései és a szakma között.

– Meg tudná mondani, hogy mi az, ami furcsa, ami megváltozott az elmúlt időszakban? – kérdezi halkán, nyugalmat sugározva dr. Frank.

Az emberi hangtól a lány kicsit elmosolyodik.

– Nem is tudom, kiszárad a szám, elgyengülök, bizonytalan leszek, néha olyan, mintha belül remegnék...

– És ha eszik valamit, utána érez változást?

– Akkor kicsit jobb lesz, de aztán megint kezdődik előlről.

Dr. Frank és Róbert összenéznek. Nem mondanak semmit, de ugyanazt gondolják.

A lány felveszi magára a még nedves ruhadarabokat. Róbert nézi a lány hátát, és ettől kicsit megint zavarba jön. Mintha ugyanazt a hátat látná, mi hónapokkal előtte.

– Még néhány laboratóriumi vizsgálatot el kell végezni. Nem kell félni, nem fáj. Abból fogjuk megálapítani a gyógyymódot.

– Köszönöm! De... nagy a baj? – kérdezi a megszeppent lány.

– Reméljük, hogy nem. Kérem, várjon kint, amíg a nővér elvégzi a vizsgálatokat.

A lány kimegy, az ajtót becsukja. Dr. Frank fiatal kollegájára, Róbertre néz.

– Ettől félttem.

– Diabetez?

– Nem is akármilyen erintem nagyon rossz állapotban van. Ezt az kezelni kell, mert pillanatokon belül tönkremegy a veséje, és megvakulhat. De itt, ebben a helyzetben, nem tudom, hogy mit tehetünk. Inzulint kell szerezni, amit folyamatosan kapnia kell. De itt nincsen... Körbe kell kérdezni a kollégákat, de egyelőre fogalmam sincs. Legalább az első néhány adagot nekünk kellene beszerezni.

– Dr. Frank, mit csinálnak ilyenkor a kínaiak? Mit csinál evvel a keleti gyógyaszat?

– Titok. Gyógyonvények keverékéből csinál teákat. Van, amikor negyvenféléből állítja össze a fő-

zetet. A filozófiájuk az, hogy a szerveket kell felerősíteni. Biztos, hogy a lány járt már helyi orvosnál is. A kérdés, ha megszerezzük az inzulint, ki fogja fizetni? Ennek a lánynak nem támogatja a Komor Bizottság a gyógykezelését. Hacsak nem derül ki, hogy ő is menekült zsidó. De erre nem kötnék fogadást. Bár azt hiszem, hogy valami elől menekült, biztos vagyok benne, de az itt kevés. Ahogy elnéztem, maga mély nyomokat hagyott benne. Mi legyen?

Róbert széttárja a kezét. – Nem tudom. Valahogy szeretnék segíteni neki. Kár lenne érte, ha most azt mondanám, hogy sajnálom, menjél vissza, ahonnét jöttél. Tudom, nem lehet mindenkit megmenteni, nem lehet mindenkivel jót tenni, de azt hiszem, ő megérdemelné.

– Gratulállok, magában is maradtak nyomok. Hát ennyire szentimentális? Még hisz a mesékben? Ez itt egy üzem. Itt ki kell kapcsolni az érzelmeket. Romantikus érzelmekkel nem lehet gyógyítani. Az orvosláshoz józan, hideg fej kell. Ezt jobb, ha időben megtanulja. Közeli hozzátartozót nem kezelünk, nem operálunk, mert nem tudunk objektíven dönteni.

Róbert hallgat, végiggondolja, amit hallott. Mi lesz, mit tehet? Nézi ki az ablakon. Az eső még esik, az erős szélben az ázott fák, mintha ki akarnának szakadni a gyökereikből, jobbra, balra hajladoznak.

– Van egy aránylag tisztességes ajánlatom – szakítja meg a csendet Dr. Frank. – Beszélje meg vele, ha akar, itt dolgozhatna. Egyre több a beteg, egyre több a munka. Segédápolóra, takarítóra, ételosztóra szükségünk van. Azt el tudná látni, minden különösebb tanulás nélkül. Meg lenne oldva a kezelése is.

Róbert nagyon meglepődik. Mintha kövek zúdulnának le róla. Odalép Frank elé, nyújtja a kezét.

– Köszönöm! Megbeszélem vele. Nem tudom, hogyan fog dönteni, de részemről meg vagyok hatva a nagyvonalúságán. Főnök, ez egy rendes micve! Lehet, hogy nem csak én vagyok szentimentális?

(Vége a második résznek)

¹ A MHA egy hívójel, ami a 600-as frekvenciát jelölte, ez volt a sanghaji rádió neve és elérhetősége is.